

Dones: *ficcions* i realitats

Si tiene marido...

PURLOM
Sukhitas de Frankfurt

Dones: ficcions i realitats és una exposició que vol fer visible una interferència històrica i encara present en la vida de les dones: la relació conflictiva, incòmoda i complexa entre els models de feminitat normatius, difosos per la cultura audiovisual amb més incidència popular, i les seves mateixes realitats, construïdes sota la pressió del sexism i la cultura tradicional heteropatriarcal, però no per això exemptes d'autoritat, disconformitat i dissidentiment.

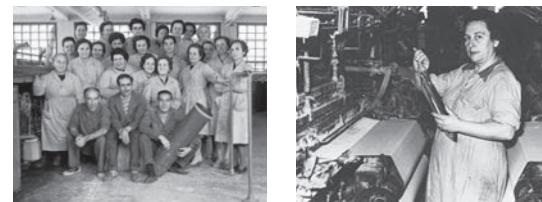
La mostra proposa un itinerari per alguns dels moments més emblemàtics, des de la postguerra fins a l'actualitat, en què es fa més palès el malestar de les dones davant els relats oficials, utilitzats com a elements propagandístics per difondre un model reduccionista de la feminitat i coartar, així, la llibertat de les dones.

S'articula al voltant de tres relats que s'entrecreuen al llarg del recorregut: el treball de les dones, la seva invisibilitat i els estereotips creats a l'entorn de les seves activitats laborals; la posada en escena de la participació social i política de les dones, les seves mobilitzacions i l'emergència del feminism a Catalunya, i finalment, les narratives audiovisuals relacionades amb una pretesa regularització dels models i comportaments femenins pel que fa al cos, la sexualitat i l'amor.

Fotogrames de la *Sortida dels obrers de la fàbrica de La España Industrial*, de Fructuós Gelabert, 1897

Museu de l'Estampació de Premià de Mar

Grup de treballadores i treballadors de la fàbrica dels Baurier, també coneguda com la colònia de Salou a Roda de Ter, anys seixanta
Col·lecció Josep Arqués © de la fotografia: Josep Arqués

Conxita Vicente als telers de Can Trinxet, 1955
Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat / Conxita Vicente / Desconegut

Fotogrames del NO-DO de l'any 1953 on s'observa la formació de dones per part de la Sección Femenina
Filmoteca Española

Fotogrames de la pel·lícula *La gran familia*, de Fernando Palacios i Rafael Julià, 1962

Treballadores de la fàbrica Eurostil en vaga per reclamar els salariis. Juliol del 1977
Fotografia de Pilar Aymerich

Reivindicació de guarderries gratuïtes, anys setanta
Fotografia de Pilar Aymerich

Treballadores de l'empresa Indo, a les portes de la fàbrica de l'Hospitalet, en demanda de millors condicions laborals, 1977
Arxiu Històric de Santa Eulàlia

Realitats velades i imatges visibles del treball femení

La contribució de les dones a l'àmbit del treball és una de les realitats més poc documentades. El treball de les dones i en especial el domèstic i de cura s'han omès en els relats culturals i fins als anys noranta no apareixen els primers estudis sociològics que s'ocupen d'aquest tema.

De vegades apareix indirectament a la publicitat, però sempre associat als productes de consum domèstic i a la veu dels experts que insisteixen a presentar-los com uns elements per minimitzar les feines del dia a dia. Sigui com sigui, s'insisteix en la responsabilitat exclusiva de les dones en relació amb aquesta ocupació i s'intenta que no sembli pròpiament un treball.

Després de la Segona Guerra Mundial, els relats oficials relacionats amb els treballs de cura recorren al model femení de «l'àngel de la llar» que, amb el temps, evoluciona cap a la figura de la *superwoman*: una dona reconeguda per la seva activitat professional, però lligada igualment a la cura i l'atenció domèstica. Apareix en el debat públic el conflicte del temps de les dones, unit a les dobles i triples jornades femenines.

Un protagonisme poc reconegut

Durant el franquisme s'havia aprovat un conjunt de lleis i reglamentacions que, amb el pretext d'«alliberar la dona casada del treball i la fàbrica», van voler apartar moltes dones de la majoria d'àmbits professionals i sobretot impedir-ne la independència econòmica.

Els salariis baixos i la carestia de la vida van fer inviable totalment aquest projecte del règim i les dones van trobar solucions, precàries però efectives, per realitzar a casa activitats laborals submergides, en les quals sovint col·laborava tota la família.

La incorporació de les dones als estudis i a la universitat a finals dels anys seixanta va contribuir a canviar la valoració professional de les dones, i així van veure incrementades les seves oportunitats d'inserció laboral.

A poc a poc els mitjans de comunicació van anar incorporant aquests canvis tot fent visibles noves funcions i nous papers protagonitzats per personatges femenins, però el paper de les dones en tots els àmbits del treball era encara molt poc visible.

La invisibilitat del treball femení ha significat, així mateix, la invisibilitat del protagonisme de les dones en els diferents processos migratoris que s'han viscut al nostre país. Tots ells determinats per la necessitat de millorar les condicions de vida.

Salvadora Catà amb els seus fills Enric Cot, a l'esquerra, i Miquel Cot, a la dreta, cap a l'any 1936. Catà fou executada el 25 d'abril de 1939 al cementiri de Girona

Col·lecció Miquel Cot © de la fotografia: MHC (Toni Ferragut)

Fotograma de la pel·lícula *La tia Tula*, de Miguel Picazo, 1964

La tia Tula, adaptació de la novel·la homònima de Miguel de Unamuno, reflectia l'atmosfera de repressió sexual d'aquell temps a través de la relació conflictiva entre una dona soltera, interpretada per Aurora Bautista, i el seu cunyat.

Fotograma de la pel·lícula *Carne apaleada*, de Javier Aguirre, 1977
Basat en la novel·la autobiogràfica d'Inès Palou, aquest film és un dels pocs relats populars sobre la vida de les dones a les presons franquistes.

Fotogrames de la pel·lícula *Gilda*, de Charles Vidor (1946), estrenada a Espanya el 1948. Els tres fotogrames primers corresponen al moment censurat durant el franquisme. Els altres tres corresponen al càstig que rep la protagonista després de treure's els guants de manera sensual.

La Bella Dorita
Foto-Studio Edén (MAE)
Carmen del Lirio (MAE)
Don Juan Tenorio, amb Joan Capri i Mary Santpere al Teatre Romea, 24 d'octubre de 1976 (MAE)

Dels «lllops» del franquisme als nous imaginaris

La participació social i política de les dones en els primers anys del franquisme s'ha invisibilitzat i també està poc documentada, malgrat que moltes van viure l'exili, la presó i també van ser condemnades a mort o afusellades.

Les lleis continuaven perseguint qualsevol dissidència femenina relacionada amb els estrets marges de conducta establerts. La moral franquista va pretendre imposar un control sobre el cos i la sexualitat femenina. De la mà de la producció cinematogràfica, va intentar interferir en l'experiència femenina a través d'un *star-system* nacional d'actrius i cantants. Des de Hollywood arribaven imatges idealitzades de dones que permetien imaginar altres vides possibles.

La publicitat associava les imatges femenines a un ús objectual, fetixista i exhibicionista. De manera gratuïta, el cos de les dones era objecte de manipulacions diverses amb l'objectiu d'incentivar el desig i la pulsió consumista.

Una «educació sentimental»

Les narratives cinematogràfiques han tingut un paper fonamental en la difusió del concepte de l'amor romàtic, associat al matrimoni monogàmic i heterosexual, com també a un rol passiu de les dones en les relacions de parella. Aquest concepte és a l'origen de moltes situacions d'infelicitat i de maltractament en les relacions afectivesexuals.

Durant molts anys, els episodis de gelosia masculina i fins i tot les agressions a les dones eren mostrats explícitament en moltes pel·lícules i es justificaven com a demostracions de la passió amorosa.

Creació d'espais físics i simbòlics

A partir dels anys seixanta, la participació de les dones emergeix una altra vegada i es fa més visible, especialment en les lluites veïnals dels nous barris de les ciutats. El seu activisme, que s'havia manifestat anteriorment en moments puntuals, reapareix en el marc dels sindicats i dels moviments associatius antifranquistes. Moltes d'aquestes lluites foren protagonitzades per dones procedents de les migracions més recents.

La participació de les dones en les mobilitzacions generals contra el règim es va anar fent cada vegada més present, alhora que apareixien nous protagonistes femenins que trencaven els esquemes preestablerts sobre la feminitat tradicional.

I Jornades Catalanes de la Dona, 1976
Fotografies de Pilar Aymerich

Representant del Moviment de Dones Democràtiques, Trinidad Sánchez Pacheco, davant la presó de les dones de la Trinitat
Fotografia de Pilar Aymerich

Manifestació feminista al barri del Carmel per demanar l'amnistia pels delictes de la dona, 1977
Fotografia de Pilar Aymerich

Inauguració de la llibreria de dones del carrer Lledó, amb Maria Mercè Marçal. Barcelona, 1 de juny de 1977
Arxiu Ca la Dona

Fotogrames de la pel·lícula *Thelma & Louise*, de Ridley Scott, 1991

I, al costat dels protagonismes individuals, el que començà a transformar les estructures patriarcals fou l'emergència del moviment feminista, que, al llarg dels anys setanta, va incorporar a la lluita per la democràcia una agenda específica amb l'objectiu de visualitzar i donar valor a les necessitats de la vida quotidiana i, en especial, als treballs en l'entorn domèstic, majoritàriament desenvolupats per les dones. Amb la divisa «Allò que és personal és polític», el feminism va irrompre en l'escenari públic tot reclamant una altra forma de fer política i exigint solucions públiques a problemes considerats fins aleshores privats.

Espais de dones

Les mobilitzacions col·lectives van anar acompanyades de la creació de nous espais de visibilitat feminista, com la primera llibreria de dones de l'estat, al carrer Lledó de Barcelona, el 1977; el bar biblioteca LaSal, que posteriorment, el 1977, fou una editorial; Ca la Dona, associació de referència on, el 1988, es van vincular els diferents grups feministes organitzats de Barcelona, i un ampli conjunt d'entitats de dones arreu del territori català. També aparegueren, en aquella època, les primeres revistes feministes com *Dones en lluita* o *Vindicación feminista*, així com la llibreria Pròleg, el 1991.

Mentre amb la transició i el relaxament de la censura els relats audiovisuals mostraven de forma *voyeurista* els cossos de les dones, en l'època coneguda com del «*destape*», el moviment de dones continua reivindicant, entre d'altres, el dret a una maternitat deslligada de la reproducció, el dret a la interrupció lliure de l'embaràs, a una sexualitat oberta a la diversitat d'orientacions, a uns espais públics sense agressions sexuals, i a una vida sense violències masclistes. I, fos com fos, la reivindicació del plaer femení com a exponent d'una vivència del cos deslliurada de les imposicions de la repressió, que havia pretès ignorar els desitjos plurals de les dones.

Encara avui...

En molts entorns comunicatius persisteix la inèrcia de moltes pràctiques narratives que reproduueixen models caducs allunyats de les transformacions veritables que han permès el reconeixement de les aportacions de les dones amb tota la seva diversitat.

Però, a la vegada, les dissidències respecte a aquests models es difonen en una gran quantitat de canals i arriben de maneres diverses a través de les xarxes socials i les plataformes informatives. I d'aquesta manera s'està conformant una pràctica femenina apoderada i capaç que interacciona amb eficàcia amb les narratives hegemòniques i està facilitant l'emergència i la consolidació de nous imaginaris.

**31 de març:
DIADA INTERNACIONAL
PEL DRET
A L'ANTICONCEPCIÓ I
A L'AVORTAMENT**

**DISSETABTE, 31 MARÇ,
A LES 18 HORES:
ACTE COLLOQUI
• ES PREGUA: UNA PRELÒGUA
• CANTARÀ: L'ELÈSSA STRANA
AL CINE PRINCESA
VIA LAETATANA, 16
(GRAN VÍA DEL MUNT, AVANT ALGIDA)**

**ORGANITZA:
COORDINADORA FEMINISTA**

ET VOUS CONNAÎTREZ LES SOLUTIONS
QUE LE P.S.U.C. OFFRE A
VOS PROBLÈMES ?

VINE

el dia 30 de juny a les 4 de la tarda
A L'ESCOLA NACIONAL
"RIUS I TAULET"
Plaça LESSPES n° 19

T' ESPEREM !

i contra les flanques com a forma de
repressió als treballadors

NO LES DEIXEM MORIR!

**LLIBERTAT
Patriotes
Catalans!**

TOTS AL CLÍNIC
DIVENDRES A LES
NOU DEL VESPRE
DE 20 HORES

AMNISTIA
per la
DONA

**NO HI HA AMNISTIA
POLÍTICA TOTAL SENSE
AMNISTIA PER LA DONA**

dissidències "Creuades evangèliques de Cristo Rey"
Riera i "Patronato de protecció de la mujer
futura la llei de "Peligrosidad social"

absticció de les Heis que, en discriminació:

- avortament
- nòniconepcions
- prostitució
- adulteri

**Per això no convengui
cada dimarts a les 20 hores**

CANVIARÀ LA VIDA DE LES DONES?

DONES

A poc a poc
amb la ràbia i la tendresa
a poc a poc
totes juntes...
es va trencant el silenci
es dibuixa la revolta

V.M.

AVORTAMENT I CONTRACEPCIÓ
LLIURES I A CÀRREC DE LA
SEGURETAT SOCIAL.

31 MARÇ 1979

DIADA
DE LLUITA
INTERNACIONAL

MUJERES URUGUAYAS
EN LUCHA
CONTRA EL FASCISMO

Cartells
Exemples diversos de
la producció gràfica
relacionada amb
l'activisme feminista.

Museu d'Història de Catalunya
(Col·lecció Jaume Estany)

CASTELLANO

Mujeres: ficciones y realidades es una exposición que quiere hacer visible una interferencia histórica y todavía presente en la vida de las mujeres: la relación conflictiva, incómoda y compleja entre los modelos de feminidad normativos, difundidos por la cultura audiovisual con mayor incidencia popular, y sus propias realidades, construidas bajo la presión del sexismo y la cultura tradicional heteropatriarcal, pero no por ello exentas de autoridad, disconformidad y disenso.

La muestra propone un itinerario por algunos de los momentos más emblemáticos, desde la postguerra hasta hoy, que muestran de forma más evidente el malestar de las mujeres ante los relatos oficiales, utilizados como elementos propagandísticos para difundir un modelo reduccionista de la feminidad y coartar así la libertad de las mujeres.

Se articula en torno a tres relatos que se entrecruzan a lo largo del recorrido: el trabajo de las mujeres, su invisibilidad y los estereotipos creados en torno a sus actividades laborales; la puesta en escena de la participación social y política de las mujeres, sus movilizaciones y la emergencia del feminismo en Cataluña, y, finalmente, las narrativas audiovisuales relacionadas con una pretendida regularización de los modelos y comportamientos femeninos en relación al cuerpo, la sexualidad y el amor.

Realidades veladas e imágenes visibles del trabajo femenino

La contribución de las mujeres al ámbito del trabajo es una de las realidades menos documentada. El trabajo de las mujeres y en especial el doméstico y de cuidado se han omitido de los relatos culturales, y hasta los años noventa no aparecen los primeros estudios sociológicos que se ocupan de este tema.

A veces, aparece indirectamente en la publicidad, pero siempre asociado a los productos de consumo doméstico y a la voz de los expertos que insisten en presentarlos como unos elementos para minimizar los trabajos del día a día. Sea como sea, se insiste en la responsabilidad exclusiva de las mujeres en relación con esa ocupación y se intenta que no parezca propiamente un trabajo.

Después de la Segunda Guerra Mundial, los relatos oficiales relacionados con los trabajos de cuidado recurren al modelo femenino del «ángel del hogar» que, con el tiempo, evoluciona hacia la figura de la *superwoman*: una mujer reconocida por su actividad profesional pero ligada igualmente al cuidado y la atención doméstica. Aparece en el debate público el conflicto del tiempo de las mujeres, ligado a las dobles y triples jornadas femeninas.

Un protagonismo poco reconocido

Durante el franquismo se habían aprobado un conjunto de leyes y reglamentaciones que, con el pretexto de «liberar a la mujer casada del trabajo y la fábrica», quisieron apartar a muchas mujeres de la mayoría de ámbitos profesionales y sobre todo impedir su independencia económica.

Los salarios bajos y la carestía de la vida hicieron totalmente inviable este

proyecto del régimen y las mujeres encontraron soluciones, precarias pero efectivas, para realizar en casa actividades laborales sumergidas, en las que a menudo colaboraba toda la familia.

La incorporación de las mujeres a los estudios y a la universidad a finales de los años sesenta contribuyó a que cambiaría su valoración profesional, lo que contribuyó a incrementar sus oportunidades de inserción laboral.

Poco a poco, los medios de comunicación fueron incorporando estos cambios y haciendo visibles nuevas funciones y nuevos papeles protagonizados por personajes femeninos, aunque era todavía muy poco visible el papel de las mujeres en todos los ámbitos del trabajo.

La invisibilidad del trabajo femenino ha significado, asimismo, la invisibilidad del protagonismo de las mujeres en los diferentes procesos migratorios que se han vivido en nuestro país. Todos ellos determinados por la necesidad de mejorar las condiciones de vida.

De los «lobos» del franquismo a los nuevos imaginarios

La participación social y política de las mujeres en los primeros años del franquismo se ha invisibilizado y también está poco documentada, a pesar de que muchas vivieron el exilio, la prisión y fueron también condenadas a muerte o fusiladas.

Las leyes seguían persiguiendo cualquier disidencia femenina relacionada con los estrechos márgenes de conducta establecidos. La moral franquista pretendió imponer un control sobre el cuerpo y la sexualidad femenina. De la mano de la producción cinematográfica, inten-

tó interferir en la experiencia femenina a través de un *star system* nacional de actrices y cantantes. Desde Hollywood llegaban imágenes idealizadas de mujeres que permitían imaginar otras vidas posibles.

La publicidad asociaba las imágenes femeninas a un uso objetual, fetichista y exhibicionista. De forma gratuita, el cuerpo de las mujeres era objeto de manipulaciones diversas con el objetivo de incentivar el deseo y la pulsión consumista.

Una «educación sentimental»

Las narrativas cinematográficas han tenido un papel fundamental en la difusión del concepto del amor romántico, asociado al matrimonio monogámico y heterosexual así como a un rol pasivo de las mujeres en las relaciones de pareja. Este concepto se halla en el origen de muchas situaciones de infelicidad y de maltrato en las relaciones afectivo-sexuales.

Durante muchos años, los episodios de celos masculinos e incluso las agresiones a las mujeres eran mostrados explícitamente en muchas películas, y se justificaban como demostraciones de la pasión amorosa.

Creación de espacios físicos y simbólicos

A partir de los años sesenta, la participación de las mujeres emerge de nuevo y se hace más visible, especialmente en las luchas vecinales de los nuevos barrios de las ciudades. Su activismo, que se había manifestado anteriormente en momentos puntuales, reaparece en el marco de los sindicatos y de los movimientos asociativos antifranquistas. Muchas de estas luchas fueron protago-

nizadas por mujeres procedentes de las migraciones más recientes.

La participación de las mujeres en las movilizaciones generales contra el régimen se fue haciendo cada vez más presente, al tiempo que aparecían nuevos protagonismos femeninos que rompían los esquemas pre establecidos sobre la feminidad tradicional.

Y, al lado de los protagonismos individuales, lo que empezó a transformar las estructuras patriarcales fue la emergencia del movimiento feminista, que, a lo largo de los años setenta, incorporó a la lucha por la democracia una agenda específica con el objetivo de visualizar y dar valor a las necesidades de la vida cotidiana y, en especial, a los trabajos en el entorno doméstico, mayoritariamente desarrollados por las mujeres. Con la divisa «Lo personal es político», el feminismo irrumpió en el escenario público reclamando otra forma de hacer política y exigiendo soluciones públicas a problemas considerados hasta entonces como privados.

Espacios de mujeres

Las movilizaciones colectivas fueron acompañadas de la creación de nuevos espacios de visibilidad feminista, como la primera librería de mujeres de España, en la calle Lledó de Barcelona, en 1977; el bar-biblioteca LaSal, que posteriormente, en 1977, fue una editorial; Ca la Dona, asociación de referencia donde se vincularon, en 1988, los diferentes grupos feministas organizados de Barcelona, y un amplio conjunto de entidades de mujeres de todo el territorio catalán. También aparecieron, en aquella época, las primeras revistas feministas como *Dones en lluita* o *Vindicación feminista*, así como la librería Pròleg, en 1991.

Mientras que con la transición y el relajamiento de la censura, los relatos audiovisuales mostraban de forma *voieurista* los cuerpos de las mujeres, en la época conocida como del «destape», el movimiento de mujeres sigue reivindicando, entre otros, el derecho a una maternidad desligada de la reproducción, el derecho a la interrupción libre del embarazo, a una sexualidad abierta a la diversidad de orientaciones, a unos espacios públicos sin agresiones sexuales y a una vida sin violencias machistas. Y, fuera como fuera, la reivindicación del placer femenino como exponente de una vivencia del cuerpo liberada de las imposiciones de la represión, que había pretendido ignorar los deseos plurales de las mujeres.

Todavía hoy...

En muchos entornos comunicativos persiste la inercia de muchas prácticas narrativas que reproducen modelos caducos alejados de las transformaciones auténticas que han permitido el reconocimiento de las aportaciones de las mujeres con toda su diversidad.

Pero, a la vez, las disidencias respecto a estos modelos se difunden en una gran cantidad de canales y llegan de formas diversas a través de las redes sociales y las plataformas informativas. Y así se está conformando una práctica femenina empoderada y capaz que interacciona con eficacia con las narrativas hegemónicas y está facilitando la emergencia y la consolidación de nuevos imaginarios.

ENGLISH

Women: fictions and realities is an exhibition that sets out to expose a historical interference which is still present in women's lives: the conflictive, awkward and complex relation between the regulatory models of femininity, propagated by the audiovisual media with mass audiences, and their own realities, constructed under the pressure of sexism and traditional hetero-patriarchal culture. That does not mean, however, that they lack authority, nonconformity and dissent.

Our proposal is an itinerary through some of the landmark moments, from the post-war to the present day, which most clearly show women's discontent with the official narratives, used as propaganda elements to spread a reductionist model of femininity and thus infringe their freedom.

It is laid out around three stories interwoven along the way: women's work, its invisibility and the stereotypes created around their professional activities; the staging of their social and political participation, their mobilizations and the emergence of feminism in Catalonia; and, lastly, the audiovisual narratives related to a deliberate regularization of female models and behaviours concerning the body, sexuality and love.

Concealed realities and visible images of women's work

Women's contribution to the world of work is one of the least recorded realities. Women's work, especially housework and care, have been left out of the cultural narratives and it was not un-

til the nineties that the first sociological studies dealing with the issue were published.

It sometimes appears indirectly in advertising, but always associated with household products and in the voices of experts who insist on presenting them as elements that cut down on everyday tasks. Be that as it may, there is an insistence on women's exclusive responsibility in relation to this occupation and an attempt to make it not seem like a real job.

After the Second World War, the official narratives related to care work turn to the female model of "the angel in the house" who, with time, evolves into the figure of the superwoman: a woman recognised for her professional activity, but no less linked to care and housework. Women's problems with time appear in the public debate, along with their double and triple working days.

Unsung heroines

The Franco regime had passed a series of laws and regulations which, on the pretext of "freeing married women from work and the factory", aimed to keep them out of most of the professional sectors, and especially to prevent them from achieving economic independence.

Low wages and the high cost of living made this project of the regime's totally unviable and women found precarious but effective solutions, doing jobs on the side at home, with the whole family often lending a hand.

The incorporation of women into study and the university in the late sixties helped change their professional status and they acquired more opportunities of entry into the labour market.

Little by little the media assimilated those changes by showing the new functions and new roles played by female characters, but the part played by women in all sectors of work was still hard to see.

The invisibility of women's work has also meant the invisibility of their leading role in the different migratory processes which have taken place in our country. All of them are determined by the need to improve living conditions.

From the “wolves” of the Franco regime to the new imaginaries

Women's social and political participation in the early years of the Franco regime has been sidelined and hardly recorded, although many of them suffered exile and imprisonment and some were sentenced to death or shot.

The laws continued to persecute any female dissent from the narrow established margins of behaviour. The morality of the regime intended to control women's bodies and their sexuality. Through film production it attempted to interfere in the female experience through a national star-system of actresses and singers. From Hollywood came idealised images of women that made it possible to imagine other possible lives.

Advertising put images of women to an objectifying, fetishist and exhibitionist use. Quite gratuitously, women's bodies were the object of sundry manipulations for the purpose of arousing desire and driving consumerism.

A “sentimental education”

Film narratives have played a fundamental part in spreading the concept

of romantic love, associated with monogamous, heterosexual marriage, and a passive role for women in the couple. This concept is at the root of much unhappiness and abuse in emotional and sexual relations.

For many years episodes of male jealousy and even attacks on women were shown explicitly in films and were justified as proof of passion.

Creation of physical and symbolic spaces

From the sixties women's participation emerges once again and more notice is taken, especially in the local struggles in the new city neighbourhoods. Their activism, which they had previously engaged in at particular moments, reappears in the framework of the trade unions and anti-Franco associative movements. Many of those struggles were led by women who had arrived with the most recent migrations.

Women played an increasing part in the general mobilizations against the regime and new female leaders arose, breaking with the pre-established concepts of traditional womanhood.

And, alongside the individual leaders, what began to transform the patriarchal structures was the emergence of the feminist movement which, during the seventies, introduced into the struggle for democracy a specific agenda in order to take notice of and give value to the needs of everyday life and, in particular, housework, which was mostly done by women. With the slogan “The personal is political”, feminism burst onto the public scene, advocating another way of doing politics and demand-

ing public solutions to problems which, until then, had been regarded as private.

Women's spaces

Collective mobilizations went hand in hand with the creation of new showcases for feminism, such as the first women's bookshop in the country in Carrer Lledó in Barcelona in 1977; the LaSal bar and library which later, in 1977, became a publishing house; in 1988 Ca la Dona, a reference association, provided a link between the different organised feminist groups in Barcelona and a host of women's entities all over Catalonia. That was also the time of the appearance of the first feminist magazines such *Dones en lluita* or *Vindicación feminista*, as well as the Pròleg bookshop in 1991.

Whilst with the transition and the relaxation of censorship the audiovisual stories showed women's bodies in a voyeuristic way, in the so-called “age of undress”, the women's movement continued to demand, amongst other things, the right to a motherhood dissociated from reproduction, to the voluntary termination of pregnancy, to a sexuality open to a range of orientations, to public spaces free of sexual harassment and to a life without sexist violence. And, above all, the defence of pleasure as a way for women to experience their bodies freed from the impositions of a repression which had tried to ignore the variety of their desires.

Even today...

In many spheres of communication narrative practices that reproduce outdated models far removed from the real

transformations that have allowed recognition of women's contributions in their full diversity still persist.

But at the same time dissent from these models is broadcast through many channels and reaches people in different ways through the social networks and information platforms. In that way an empowered and capable female practice is taking shape, interacting effectively with the hegemonic narratives and enabling the emergence and consolidation of new imaginaries.

FRANÇAIS

Femmes : fictions et réalités est une exposition qui vise à rendre visible une interférence historique et encore présente dans la vie des femmes : la relation conflictuelle, embarrassante et complexe entre les modèles de féminité normatifs, diffusés par la culture audiovisuelle et ayant une influence populaire majeure, et leurs propres réalités, construites sous la pression du sexismme et la culture traditionnelle hétéro-patriarcale mais non pas pour autant exemptes d'autorité, de désaccord et de dissentiment.

L'exposition vous propose un parcours au sein des moments les plus emblématiques de l'après-guerre à nos jours qui montrent à la perfection le mal-être des femmes face aux récits officiels employés comme éléments de propagande pour diffuser un modèle réductionniste de la féminité et entraîner de cette façon la liberté des femmes.

Elle s'articule autour de trois récits qui se croisent au fil du parcours : le travail des femmes, leur invisibilité et les clichés créés autour de leurs activités professionnelles ; la mise en scène de la participation sociale et politique des femmes, leurs mobilisations et l'émergence du féminisme en Catalogne ; enfin, les narrations audiovisuelles liées à une soi-disant régularisation des modèles et comportements féminins concernant le corps, la sexualité et l'amour.

Réalités voilées et images visibles du travail des femmes

La contribution des femmes au monde du travail est une des réalités les moins do-

cumentées. Le travail des femmes, et notamment les tâches ménagères et les soins aux enfants, ont été omis dans les récits culturels ; ce n'est d'ailleurs que dans les années 90 que les premières études socio-logiques se penchent sur ce sujet.

Il apparaît parfois indirectement dans la publicité mais toujours associé aux produits de consommation domestiques et à la voix des experts qui insistent à les présenter comme des éléments facilitant les tâches quotidiennes. Par ailleurs, l'accent est mis sur le fait que ces tâches sont exclusivement du ressort des femmes, tout en faisant en sorte qu'elles ne soient pas assimilées à un travail proprement dit.

Après la Seconde Guerre mondiale, les récits officiels liés aux tâches des soins font appel au modèle féminin de « la fée du logis » qui, avec le temps, évolue vers la *superwoman* : une femme reconnue pour son activité professionnelle mais tout aussi rattachée aux soins et aux tâches ménagères. C'est alors qu'apparaît dans le débat public le conflit du temps des femmes, lié aux doubles et triples journées de ces dernières.

Un rôle peu reconnu

Sous le franquisme, un ensemble de lois et réglementations fut adopté qui, sous prétexte de « libérer la femme mariée du travail et l'usine », visait à écarter les femmes de la plupart des domaines professionnels et, surtout, d'empêcher leur indépendance économique.

En raison des salaires bas et du coût de la vie, ce projet du régime ne put aboutir et les femmes trouvèrent des solutions – précaires mais efficaces – pour effectuer chez elles des activités professionnelles au noir auxquelles toute la famille collaborait souvent.

L'incorporation des femmes aux études et à l'université à la fin des années 60 contribua à modifier la valeur professionnelle des femmes dont les chances d'insertion professionnelle augmentèrent.

Les médias incorporèrent peu à peu ces changements, rendant ainsi visibles de nouvelles fonctions occupées par des personnages féminins, mais le rôle des femmes dans tous les domaines professionnels demeurait encore très peu visible.

L'invisibilité du travail des femmes a également signifié l'invisibilité du rôle majeur des femmes dans les différents processus migratoires de notre pays qui ont tous été déterminés par le besoin d'améliorer les conditions de vie.

Des « loups » du franquisme aux nouveaux imaginaires

La participation sociale et politique des femmes au cours des premières années du franquisme resta également invisible et n'est pas très documentée non plus, même si beaucoup d'entre elles connurent l'exil, la prison et furent même condamnées à mort ou fusillées.

Les lois poursuivaient encore toute dissidence féminine concernant les étroites marges de conduite établies. La morale franquiste voulut imposer un contrôle sur le corps et la sexualité des femmes. Aidée de la production cinématographique, elle tenta d'agir sur l'expérience féminine au moyen d'un star-system national d'actrices et chanteuses. Des images idéalisées de femmes venues de Hollywood permettaient d'imaginer que d'autres vies étaient possibles.

La publicité associait les images féminines à un objet, à une utilisation fé-

tichiste et exhibitionniste. Le corps des femmes subissait gratuitement diverses manipulations dans le but de stimuler le désir et la pulsion de consommer.

Une « éducation sentimentale »

Les narrations cinématographiques ont été fondamentales dans la diffusion du concept de l'amour romantique, associé au mariage monogame et hétérosexuel, ainsi qu'à un rôle passif des femmes dans les relations de couple. Ce concept est à l'origine de nombreuses situations d'insatisfaction et de maltraitances dans les rapports affectifs-sexuels.

Les crises de jalouse masculine et même les violences faites aux femmes ont longtemps été montrées explicitement dans de nombreux films, sous prétexte qu'il s'agissait de démonstrations de passion amoureuse.

Création d'espaces physiques et symboliques

Dès les années 60, la participation des femmes émerge de nouveau et devient plus visible, notamment dans les luttes des habitants des nouveaux quartiers des villes. Leur activisme, qui auparavant n'était apparu qu'à des moments ponctuels, revient dans le cadre des syndicats et des mouvements associatifs antifranquistes. Beaucoup de ces luttes furent dirigées par des femmes ayant vécu les migrations les plus récentes.

La participation des femmes aux mobilisations générales contre le régime devint de plus en plus forte, tandis que de nouvelles figures féminines surgissaient pour rompre les schémas préétablis de la féminité traditionnelle.

Outre ces figures individuelles marquantes, ce fut l'émergence du mouvement féministe qui commença à modifier les structures patriarcales ; dans les années 70, ce mouvement incorpora à la lutte pour la démocratie un agenda spécifique dans le but de montrer et valoriser les besoins de la vie quotidienne, en particulier les tâches ménagères effectuées majoritairement par les femmes. Avec le slogan « Le privé est politique », le féminisme apparut avec force sur la scène publique, réclamant une autre manière de faire de la politique et exigeant des solutions publiques à des problèmes considérés comme privés jusqu'alors.

Espaces de femmes

Les mobilisations collectives furent accompagnées de la création de nouveaux espaces de visibilité féministe, comme la toute première librairie pour femmes du pays, située dans la rue Lledó de Barcelone, en 1977 ; le café bibliothèque LaSal qui devint en 1977 une maison d'édition ; Ca la Dona, association de référence où se rassemblèrent en 1988 les différents groupes féministes organisés de Barcelone ; et tout un ensemble d'organismes de femmes sur tout le territoire catalan. C'est aussi à cette époque qu'apparurent les premières revues féministes comme *Dones en lluita* ou *Vindicación feminista*, ainsi que la librairie Pròleg, en 1991.

Alors qu'avec la transition et le relâchement de la censure les récits audiovisuels montraient de manière voyeuse le corps de la femme – la période connue sous le nom de « *destape* » (dés-

habillage) –, le mouvement de femmes continua à revendiquer, entre autres choses, le droit à une maternité dégagée de la notion de reproduction, le droit à l'interruption volontaire de la grossesse, à une sexualité ouverte à la diversité d'orientations, à des espaces publics sans agressions sexuelles, et à une vie sans violences machistes. Et, dans tous les cas, la revendication du plaisir féminin en tant que modèle d'une expérience du corps libérée des impositions de la répression qui avait voulu ignorer la multiplicité de désirs des femmes.

Encore de nos jours...

Il subsiste dans de nombreux environnements de la communication des pratiques narratives reproduisant des modèles obsolètes éloignés des véritables transformations qui ont permis la reconnaissance des apports des femmes dans toute leur diversité.

Néanmoins, les dissidences par rapport à ces modèles sont en même temps diffusées par de nombreux canaux et parviennent au public de manières différentes via les réseaux sociaux et les plateformes informatives. Et c'est ainsi que se compose une pratique féminine affranchie et capable qui agit efficacement sur les narrations hédoniques et facilite l'émergence et la consolidation de nouveaux imaginaires.

EDITA

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Agència Catalana del Patrimoni Cultural
Museu d'Història de Catalunya

Coordinació

Raquel Castellà

Textos

Marta Selva
Anna Solà

Disseny gràfic

Xeixa Rosa

Correcció lingüística i traduccions

Traductorum

Procedència de les fotografies

Album, Pilar Aymerich, Arxiu Ca la Dona,
Arxiu Helena Lumbreras, Arxiu Històric de Santa Eulàlia,
Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat, Col·lecció Josep Arqués, Col·lecció Josep Castellà, Col·lecció Miquel Cot, Col·lecció Jaume Estany, Col·lecció Ramona Vila – Can Xeli, Toni Ferragut, Filmoteca de Catalunya, Filmoteca Espanola, Foto - Studio Edén (MAE), Lisa Sisters Productions, Museu de les Arts Escèniques (MAE), Museu de l'Estampació de Premià de Mar, Pep Parer, Photoaïsa, Prisma

Impressió

EADOP

DL: B 6591-2017

ISBN: 978-84-393-9536-2

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Dones: ficcions i realitats

Catàleg de l'exposició. – Text en català, castellà, anglès i francès
ISBN 9788439395362

I. Selva, Marta, autor II. Solà, Anna, autor III. Castellà i Perarnau, Raquel, 1987- editor literari IV. Catalunya. Departament de Cultura V. Museu d'Història de Catalunya, institució d'acollida VI. Títol: Dones: ficcions i realitats VII. Títol: Dones: ficcions i realitats. Castellà VIII. Títol: Dones: ficcions i realitats. Anglès IX. Títol: Dones: ficcions i realitats. Francès 1. Dones – Catalunya – Condicions socials – S. XX – Exposicions 2. Rol social – Catalunya – Exposicions 308-055.2(460.23)"19"(083.824)
316.663-055.2(460.23)"19"(083.824)

EXPOSICIÓ

Organització

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Agència Catalana del Patrimoni Cultural
Museu d'Història de Catalunya

PROJECTE MUSEOGRÀFIC

Direcció
Margarida Sala

Coordinació
Raquel Castellà

Comissariat
Marta Selva
Anna Solà

Documentació
Raquel Castellà
Raquel Marques
María Zafra

Supòrt museogràfic
Mariona Companys, Carol Ribera, Teresa Rodón

Correcció lingüística i traduccions
Traductorum

DISSENY MUSEOGRÀFIC
Disseny gràfic i imatge gràfica
Xeixa Rosa

Assistent disseny gràfic
Mònica Matheu - Gràfics Pou

DIFUSIÓ I ACTIVITATS
Comunicació i premsa
Pau Janer, Gisela Pau, Irene de Pedro, Vicenç Prats, Daniel Solé

Acció cultural i educativa
Griselda Aixelà, Francesc Cardona, Vanessa Vicente

PRODUCCIÓ I MUNTATGE
Construccions i instal·lacions
Gràfics Pou

Muntatge, il·luminació i manteniment
Pere Jobal, Ricard Lozano, Joan Ruiz, Vicenç Soler

Supòrt tècnic

Josep Adelantado, Elisabet Aleman, Ramon Diaz, Lluís Fortuny, Joana Garcia, Magda Garcia, Núria Garcia, Jennifer Gómez, Lluís Picó, Isabel Ruiz, Juanjo Sandoica, Martí Soler, Núria Torres

Material gràfic

Album; Album / Granger, NYC; Album / Rue des Archives / Bridgeman; Album / sfgp; Alta Producción S.L.; Agata films / Album; Arxiu Ca la Dona; Arxiu Comarcal de l'Anoia; Arxiu Drac Mètic; Arxiu Helena Llumbreras; Arxiu Històric de Tarragona; Arxiu Maria Zafra; Arxiu M. Jesús Pintó; Arxiu Municipal de Blanes (AMBL). Fons PSC Blanes; Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Brangulí; Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Guillem Martínez (Caputxinada); Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Maria Dolors Calvet Puig; Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat. Fons Conxita Vicente; Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat. Fons Museu de l'Hospitalet; Arxiu Plataforma Territoris Oblidats; Atenea Films / Album; Benito Perojo-C.E.A. / Album; Centre de Documentació i Museu de les Arts Escèniques (MAE); Centre d'Estudis de l'Hospitalet; Cineguid / Album; Clarence Sinclair / Album; Col·lecció Núria Albó; Col·lecció Josep Arqués; Col·lecció Eugènia Balcells; Col·lecció Joana Biarnés; Col·lecció Antonia Castellana; Col·lecció Dones en Xarxa; Col·lecció Rosa Martí; Col·lecció Nani Miras; Col·lecció OnSónLesDones; Col·lecció Carme Porta; Col·lecció Eulàlia Vintró; Columbia Pictures / Album; Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals S.A.; Editorial Icaria; Egeda; El Conejo de Alícia; Els Films de la Rambla, S.A.; Època Films / Album; Filmoteca de Catalunya; Filmoteca Espanyola; Films Corona / Album; Fundació Marta Mata; Images / RDA; In-cine Compañía Industrial Cinematográfica / Jet Films / Album; IN-CINE, S.A. / Album; Las Barvas; Lisa Sisters Productions; Maestranza films / Album; M.G.M / Bull; M.G.M / Album; Minimal Films; Museu de l'Estampació de Premià de Mar; Notro Films; Paramount pictures / Album; Pedro Massó P.C. / Album; Photoaisa; Prisma; Producciones La Iguana, s.l. / Album; Producciones Orduña films / Album; Productions / Album; Pikara online magazine, RKO / Album; Selznick / United Artists / Album; Sogecine / Album; Tesauro / Kaktus / Album; Un Capricho de Producciones; United Artists / Album; Universal Pictures / Album; Walt Disney; Warner Brothers; Wikipedia Commons; 20th Century Fox

Fotògrafs

Pilar Aymerich, Josep Arqués, Josep Brangulí, Toni Ferragut, Chantal Grande, Clara Magadán, Pep Parer, Andrea Resmini, Martha Rosler, Pérez de Rozas, Marcel·lí Saenz, Cindy Sherman, Albert Solé

AUDIOVISUALS

Espot publicitari

imatges dels anuncis de televisió Gallina Blanca, Cocinas Corcho, Coñac Soberano, Pronto, Rexona. Producció: Espiral d'Acer
Coordinació: Raül Capdevila
Postproducció: Jaume Vidal

Las pieceras: Treball extramèstic, S.A.

imatges del documental *Las pieceras: Treball extramèstic, S.A.* (2013) produït per Plataforma Territoris Oblidats
Producció: Espiral d'Acer
Coordinació: Raül Capdevila
Postproducció: Jaume Vidal

El nostre cinema: Imatge, records i territori

imatges de l'audiovisual *El nostre cinema: Imatge, records i territori* (2015), produït pel Districte de Sant Martí, l'Ajuntament de Barcelona i Drac Mètic
Producció: Espiral d'Acer
Coordinació: Raül Capdevila
Postproducció: Jaume Vidal

Margarita y el lobo

imatges de la pel·lícula *Margarita y el lobo* (1969) de Cecilia Bartolomé
Producció: Espiral d'Acer
Coordinació: Raül Capdevila
Postproducció: Jaume Vidal

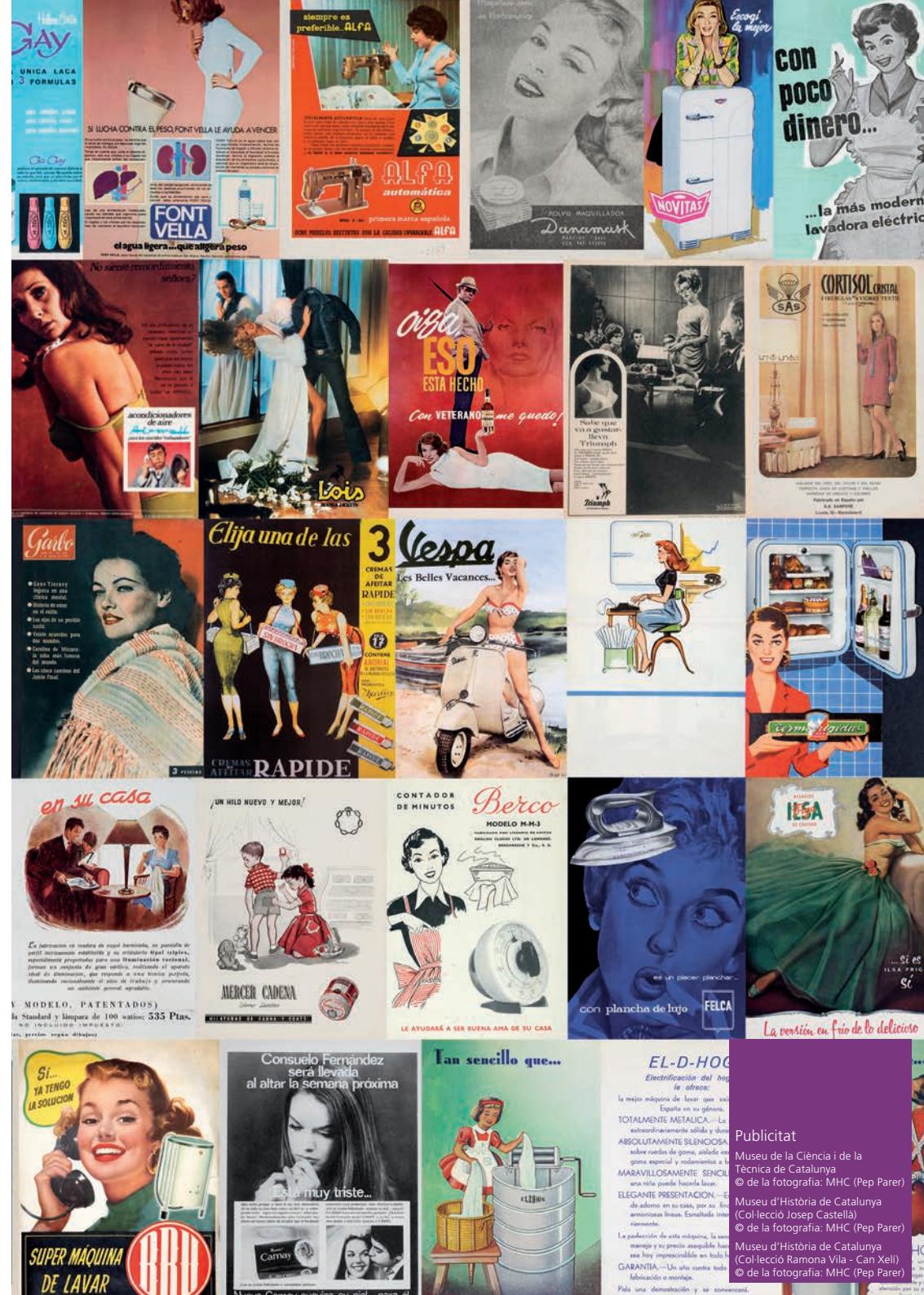
La mujer, cosa de hombres

imatges del documental *La mujer, cosa de hombres* (2009) d'Isabel Coixet
Producció: Espiral d'Acer
Coordinació: Raül Capdevila
Postproducció: Jaume Vidal

Agraïments

Arxiu Ca la Dona, Emili Bella, Biblioteca Francesca Bonnemaison, Josep Castellà, Jaume Estany, Marta Nieto, Joan Ramon Nova, Mercè Otero, Montserrat Otero, Montse Pellicer, Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, Àngels Seix, Isabel Segura, Laura Vela, Ramona Vila

I també a totes aquelles persones, col·leccionistes i particulars que volen romandre en l'anònimat, i al personal de museus, biblioteques i arxius que, amb la seva col·laboració, han contribuït a l'exposició

Publicitat

Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya
© de la fotografia: MHC (Pep Parer)
Museu d'Història de Catalunya (Col·lecció Josep Castella)
© de la fotografia: MHC (Pep Parer)
Museu d'Història de Catalunya (Col·lecció Ramona Vila - Can Xelí)
© de la fotografia: MHC (Pep Parer)

